

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ І СУСПІЛЬНИХ НАУК

ФІЛОСОФІЯ (ЕТИКА, ЕСТЕТИКА, ЛОГІКА)

плани практичних занять, ключові поняття, питання для контролю і самоконтролю, творчі завдання, вправи, тести для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Агрономія» спеціальності Н1 «Агрономія» денної та заочної форм здобуття вищої освіти

Миколаїв
2025

УДК 101:001

Ф 56

Друкується за рішенням науково-методичної комісії обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету протокол № 8 від «21» квітня 2025 р.

Укладачі:

Суріна Г. Ю. – канд. філос. наук, ст. викладач Миколаївського національного аграрного університету.

Мірошкіна Н. В. – канд. філос. наук, ст. викладач Миколаївського національного аграрного університету.

Рецензенти:

Шарата Н. Г. – доктор економічних наук, професор кафедри обліку і Миколаївського національного аграрного університету.

Патлайчук О. В. – канд. філос. наук, доцент кафедри психології, філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова.

ВСТУП

У загальній спрямованості сучасного гуманітарного знання до ствердження пріоритету індивідуально-особистісних сенсожиттєвих орієнтацій проблема всебічного осмислення філософських проблем постає однією з найактуальніших і безпосередньо пов'язується з виявленням найглибших світоглядних засад людського буття. Тож немає жодного сумніву, що освітній процес вищої школи не може бути цілісним та гармонійним без включення до гуманітарного циклу дисциплін курсу, що дає загальні систематизовані знання про історичне й сьогоденне співбуття людей, про мораль, а також курсу, який дозволяє зрозуміти закономірності осягнення світу за законами краси. Модуль з логіки має допомогти розвинути у студентів навичок самостійного мислення, робити висновки та можливості будувати власний світогляд. Особливість курсу полягає в тому, що вивчення логіки, етики та естетики потребує зосередження і систематичного підходу. Усі модулі комплексу взаємопов'язані, не можна зрозуміти наступну тему, не засвоївши попередню. Вивчення логіки потребує багато часу і певних зусиль. Друга особливість полягає в тому, що засвоєння теоретичного матеріалу з логіки ще не означає, що людина зможе застосувати його на практиці. Знайти вихід з цієї ситуації можливо поєднавши теорію з вирішенням практичних завдань. У зв'язку з цим після опанування теоретичних питань з певної теми рекомендується виконати відповідні практичні завдання, а також якомога частіше застосовувати набуті логічні навички у повсякденному житті, при написанні контрольних чи курсових робіт, засвоєнні матеріалу інших філософських дисциплін, у дискусіях тощо. Лише за цих умов майбутні філософи зможуть навчитися логічно правильно мислити, не припускаючи елементарних логічних помилок у своїх міркуваннях і розпізнаючи їх у міркуваннях інших людей. Третя особливість зумовлена насамперед специфікою предмету і полягає в тому, що більш ґрунтовне вивчення логіки передбачає ознайомлення з провідними роботами видатних логіків та філософів минулих часів та сучасності. Тому кожний модуль передбачає самостійне опрацювання студентами спеціальної основної літератури. Методичні рекомендації з «Філософії. Логіка, етика та естетика» розраховані на студентів усіх спеціальностей денної форми навчання. За тематикою та змістом методичні рекомендації відповідають програмі з навчальної дисципліни «Філософія: логіка, етика та естетика» для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації. Методичні рекомендації мають сприяти виробленню у студентів навичок самостійної роботи, яка займає важливе місце у системі сучасної вищої освіти.

МОДУЛЬ І. ЕТИКА

Тема 1. Етика – наука про мораль

Ключові поняття: етика, мораль, моральність, право, традиція, альтруїзм, аскетизм, атараксія, аморальний, етичний, імморалізм, звичай.

План

1. Природа, сутність і структура моралі. Мораль і моральність.
2. Змістовне поле етики. Структура етичного знання.
3. Місце і роль етики в системі знань про людину.

Запитання для самоконтролю

1. Проаналізуйте походження і сутність терміна “етика”.
2. Дослідіть виникнення терміна “мораль”, схарактеризуйте його зміст.
3. У чому полягають особливості натуралістичних етичних концепцій?
4. Проаналізуйте специфіку соціально-історичних концепцій сутності моралі.
5. Яке місце посідає етика в системі філософських дисциплін?
6. Поміркуйте, який емпіричний матеріал використовує етика, з'ясовуючи загальні закономірності моралі.
7. Проаналізуйте співвідношення моралі та етики.
8. У чому виявляється специфіка мови моралі і мови етики?
9. Які аргументи спростовують твердження про неможливість створення наукової етики?
10. Назвіть і схарактеризуйте функції етики.
11. Чому знання етики ще не може гарантувати людині високу моральну культуру?
12. За яких умов знання етики сприяє піднесенню моральної культури особистості?

Теми доповідей

1. Етика і медицина.
2. Етика і економіка.
3. Етика і наука.
4. Етика і етикет.
5. Етика і філософія.
6. Етика як філософська наука про мораль.
7. Структура етики.
8. Етика, мораль, моральність – походження термінів.
9. Коло етичних проблем.

10. Джерела етики.
11. Відмінність морального і правового регулювання.
12. Загальнолюдське, національне і класове у моралі.
13. Особливості етики як науки.
14. Основні етапи розвитку етики.

Практичні завдання

1. Загальновизнано, що етика – це наука про мораль. Та замислимося: з якого боку мораль цікавить етику? Адже мораль вивчається не лише етикою. Наприклад, соціологія вивчає мораль у сукупності взаємовпливових суспільних явищ. Заторкують питання моралі й психологія, педагогіка, естетика тощо. Але для останніх мораль не є спеціальним предметом. Тобто в цьому випадку не збігаються об'єкт наукового пізнання й предмет науки. Етика – це специфічний аспект моралі. У чому специфіка етики? У чому, на вашу думку, полягає необхідність існування її як особливої науки, що дає вона суспільству й окремій людині?

2. Завдання етики полягає у необхідності "знайти надійну опору в чистих, автономних ідеях розуму, вільного від будь-яких зовнішніх опор і авторитетів, як на небі, так і на землі, і лише у самому собі, у своїх власних логічних вимогах як таку, що знаходить запоруку своєї істини й достовірності ..." (Є. Спекторський). Який напрямок етики виражений у цьому тексті?

3. У чому недолік цих визначень предмету етики?

- Наука про поведінку людини у суспільстві.
- Наука про належне.
- Філософська наука про мораль.
- Філософська наука про мораль у цілому як одну із найважливіших сторін життя людей, форму суспільної свідомості й історичне явище.
- Наука про трансформовані у свідомості людей закони людської природи.
- Наука про методи побудови моральнісних суджень.
- Наука про норми й принципи поведінки людини у суспільстві.

4. Визначте, до яких етичних напрямків належать вислови мислителів. Яке їх соціальне призначення?

- "Мораль у найзагальнішому розумінні – це вчення про мистецтво спрямовувати дії людей таким чином, щоб виробляти найбільшу суму щастя".
- "Усі теорії моралі..., оскільки вони є філософськими теоріями, є нейтральними стосовно дійсної поведінки. Нерозумно, а також самовпевнено для філософа якого б то не було роду виступати у ролі проповідника моралі".

- "Мудрість полягає в тому, щоб говорити істинне і, прислуховуватися до природи, поводитись з нею свідомо".
- "Живі людські сили – ось головна пружина історії людства".
- "Там, де бракує необхідного для життя, там відсутня й моральна необхідність. Основа життя – це основа й для моралі. Там, де від голоду, від бідності ти не маєш ніякого матеріалу в тілі, там нема основи й матеріалу для моралі у твоїй голові, твоєму серці, у твоєму почутті".
- "Корінь зла не в речах, а в душі".
- "Зло, як і добро, має своїм джерелом волю, а остання в своєму понятті таке ж добро, як і зло".

Тестові завдання

Хто є засновником етики як науки?

а) Сократ	б) Арістотель
в) Епікур	г) Цицерон

Назва однієї із книг зайва. Приберіть її.

а) «Нікомахова етика»	б) «Євдемова етика»
в) «Велика етика»	г) «Професійна етика»

Від кам'яного віку й до сучасної космічної ери, зазнаючи різних змін і метаморфоз, перебуває вона в нерозривному зв'язку з людським духом:

а) етика	б) мораль
в) моральність	г) філософія

Декарт говорив, що людина має бути вільною і мати право виражати свої моральні оцінки. Але він наголошував, що вільною людина може бути лише за однієї умови. Що це за умова?

а) коли вона керує своїми пристрастями	б) коли вона сама керує своїми діями, а не є запрограмованою машиною
в) коли людина бере участь у творінні шляхом вдосконалення та навчання інших	г) коли людина вірить, що її життя не обмежується земним існуванням

Тема 2. Основні категорії етики

Ключові поняття: мораль, природа моралі, альтруїзм, аскетизм, атараксія, аморальний, благо, відповідальність, гідність, добро, егоїзм, зло, щастя, любов, обов'язок, норма, цінність, імператив, вчинок, подвиг, справедливість.

План

1. Природа моралі.
2. Структура моральної свідомості.
3. Специфіка етичних категорій.
4. Зміст і функціональне навантаження категорій “добро” і “зло”, “совість”, “сенси життя”, “щастя”.
5. Проблема освоєння людиною етичного знання і застосування його на практиці. Основні етичні проблеми.

Завдання для самостійної роботи

1. Чому “добро” вважають поняттям моралі й категорією етики?
2. Яке принципове значення для обґрунтування концепції природи і сутності моралі має визначення категорії “добро”?
3. Проаналізуйте відмінності між абсолютистськими та релятивістськими концепціями добра.
4. За якими критеріями добро відносять до сфери ідей? Чи вичерпується воно цією сферою, якщо ні, то чому?
5. Яку роль відіграє зло – деструктивну чи конструктивну? Думку обґрунтуйте.
6. Що спільного й відмінного мають добро і зло?
7. Які ознаки характерні для всіх виявів моральних вимог?
8. У якому зв'язку, на вашу думку, перебувають моральна норма, правило, припис?
9. З'ясуйте специфіку моральної заповіді.
10. У чому полягає зв'язок між моральною вимогою і моральним обов'язком?
11. Обґрунтуйте сутність моральної свободи.
12. Які ознаки характерні для морального вибору, морального наміру, моральної спонуки?
13. У чому виявляється моральна відповідальність?
14. Схарактеризуйте сутність моральної самооцінки та самоконтролю.
15. Чому надмірність чи відсутність самоповаги призводить до моральних вад?
16. Як взаємопов'язані гідність і честь?

17. Обґрунтуйте конкретно-історичний характер розуміння справедливості?

18. У чому виявляється моральний сором і каяття?

19. Який зміст охоплює поняття “моральна якість людини”?

20. Що таке моральний обов'язок?

21. Що таке гідність?

22. Що таке честь?

Теми доповідей

1. Ціннісний і нормативний характер категорій етики.

2. Зміст категорій “добро” і “зло”.

3. Зміст категорії “моральний вибір”.

4. Зміст категорії “справедливість”.

5. Зміст категорії “моральний ідеал”.

6. Зміст категорії “моральний обов'язок.”

7. Проблема мети-засобу в етиці.

8. Проблема “необхідного зла”.

9. Структура моральної свідомості.

10. Основні уявлення про природу моралі.

11. Основні теорії походження добра і зла.

12. Етичні теорії обов'язку.

13. Основні теорії справедливості.

14. Загальнолюдське та національне в моралі.

15. Основні етичні проблеми.

16. Основні етичні проблеми сучасності.

17. Моральні проблеми між людських відносин.

Практичні завдання

1. Які різновиди морального зла Ви можете виділити?

2. Чи є тоталітаризм проявом морального зла? Обґрунтуйте Вашу позицію.

Чи можна розглядати зло як просте заперечення добра? Обґрунтуйте Вашу думку.

3. Чи потрібен людині власний «досвід зла»? Навіщо?

4. Яка форма співчуття - співстраждання чи співрадість - уявляється Вам життєво змістовнішою? Чи вони рівнозначні?

5. В якому розумінні любов можна вважати моральною передумовою людського спілкування загалом?

6. Що, на Вашу думку, означає бути людиною ввічливою? Чи можна вважати ввічливість суто зовнішньою характеристикою моральної вдачі людини?

7. Чим визначається власне моральний аспект свободи?
8. Що дає ідея міжсуб'єктного спілкування для пояснення свободи волі людини?
9. Як пов'язані совість і свобода людини?

Тестові завдання

Сукупність вимог, приписів, норм і принципів щодо поведінки людини у ставленні її до суспільства, соціальних інститутів, суб'єктів та до самої себе з позицій добра і зла – це:

а) закон	б) мораль
в) свідомість	г) традиція

Хто з відомих мислителів вважає, що совість постає як усвідомлення людиною своєї корінної буттєвої визначеності, як звернений до неї поклик самого буття: “Стань такою (таким), якою (яким) ти є”:

а) Арістотель	б) І. Кант
в) К. Маркс	г) М. Хайдегер

Позитивний зміст буття взагалі, пов'язаний з розвитком його різнобічних потенцій, звільненням його продуктивних засад, реалізацією його призначення – це:

а) благо	б) добро
в) щастя	г) краса

Специфічні соціальні визначення об'єктів навколишнього світу, що виявляють їх позитивне або негативне значення для людини і суспільства – це:

а) цінності	б) ідеали
в) традиції	г) норми

Тема 3. Основні етичні вчення

Ключові поняття: егоїзм, альтруїзм, пацифізм, гедонізм, евідемонізм, моралізм, утилітаризм, прагматизм, операціонізм, мюридизм, натуралізм, фаталізм, волюнтаризм, детермінізм, гуманізм, мізантропія.

План

1. Етичні вчення стародавнього світу.
2. Релігійно-етичні вчення.
3. Етика німецьких класиків.
4. Сучасні етичні вчення.

Завдання для самостійної роботи

1. У чому полягають характерні особливості ортодоксальних і неортодоксальних шкіл Давньої Індії?

2. Зміст яких етичних концепцій Давньої Індії ілюструють ці висловлювання:

Добре буває тому, хто тримається благого; гине ціль у того, хто вибирає з них приємне.

Той знову народжується тут черв'яком або комахою, або рибою, або птахом, або левом, або вепром, або змією, або тигром, або людиною, або в якомусь іншому стані згідно зі [своїм] діянням.

Шануй матір, як Бога. Шануй батька, як бога. Шануй учителя, як Бога. Шануй гостя, як Бога.

Благополуччя – зовнішній покрив життя, порушити його – завдати шкоди життю.

Він може... приручити диких тварин, дістати будь-яку річ з допомогою простого бажання, знати безпосередньо минуле, сучасне і майбутнє, бачити через закриті двері, проходити через кам'яну стіну.

3. На яких світоглядних засадах ґрунтується етика даосизму?

4. Прокоментуйте основні положення етики Конфуція.

5. Схарактеризуйте етичні концепції матеріалістів Давнього Китаю.

6. Зміст яких етичних концепцій Давнього Китаю ілюструють перелічені висловлювання:

Потрібно менше говорити, дотримуватися натуральності.

Чого не бажаєш собі, того не роби й іншим.

Між людьми немає таких, у яких не було прагнення до добра.

Зла природа – наслідок поганого впливу. Бо певні вчинки людей, повторюючись, породжують звичку.

Людина має злу природу. Добре в людині – це набуте.

Ті, хто прагне встановити порядок, спираються на увесь народ, не рахуючись з окремими особами. Тому вони за основу беруть закон, а не доброчесність.

7. У чому полягає відмінність між парадигмами етичних концепцій Давнього Сходу й античного світу?

8. Наскільки середньовічна етика сприяла утвердженню свободи волі особистості?

9. Як тлумачили природу етичних категорій номіналісти і реалісти?

10. Схарактеризуйте етичні погляди Августина (Блаженного) Аврелія.

11. Проаналізуйте особливості етики Фоми Аквінського.

12. Яку етичну традицію репрезентувала етика епохи Відродження?

13. У чому полягає новизна етики Нового часу?
14. На яких засадах ґрунтується етика представників німецької класичної філософії?
15. Наведіть аргументи на користь етики екзистенціалістів або спростуйте її.
16. Чи поділяєте ви твердження про обмеженість прагматичних концепцій моралі?
17. Що нового внесли в теорію моралі позитивісти і в чому полягає обмеженість їх етичних концепцій?
18. Проаналізуйте особливості етики психоаналізу.

Теми доповідей

1. Етична позиція моралізму.
2. Етична позиція євдемонізму.
3. Етична позиція аскетизму.
4. Етична позиція гедонізму.
5. Етична позиція імморалізму
6. Етика Платона і Арістотеля.
7. Етика Епікура.
8. Етичні вчення Стародавнього Китаю.
9. Етичні вчення Стародавньої Індії.
10. Етика християнства.
11. Сучасні етичні концепції.
12. Етичні вчення українських мислителів.

Тестові завдання

Поведінка, яка вважається правильною у світлі існуючої системи моральності і визначає межі дій людини – це:

а) догма	б) норма
в) заохочення	г) покарання

Три моральні принципи – це:

а) не вкради, не кажи неправду, поважай старших	б) справедливість, працелюбність, гуманізм
в) позбавлення життя живої істоти, крадіжка, сексуальна розбещеність	г) лихослів'я, грубість, марнослів'я

Які дві категорії є основоположними для етики?

а) добро і зло	б) любов і дружба
в) сенс життя і щастя	г) свобода і відповідальність

Якому німецькому філософу належить вислів: «Про цінності не можна говорити, що вони існують або не існують, а лише що вони значать або не мають значущості»?

а) Генріху Ріккерт	б) Вільгельму Віндельбанду
в) Ернсту Кассінеру	г) Паулю Наторпу

МОДУЛЬ II. ЕСТЕТИКА

Тема 4. Естетика – наука про становлення і функціонування чуттєвої культури людини

Ключові поняття: естетика, естетичне, естетична діяльність, естетична свідомість, естетичний ідеал, смак, естетичні почуття, катарсис, комічне, краса, міра, низьке, піднесене, потворне, прекрасне, трагічне, героїчне, гармонія.

План

1. Естетика як наука. Поняття «естетика» та «естетичне».
2. Основні етапи розвитку естетики.
3. Завдання естетики та її основні проблемні питання.
4. Місце і роль естетики в житті людини і суспільства.

Завдання для самостійної роботи

1. Які чинники впливають на формування естетичного почуття людини?
2. Як співвідносяться між собою свобода та детермінізм у мистецтві? Яку роль відіграють у даному контексті релігійні та етнонаціональні традиції?
3. Чи доцільно, сприймаючи та осмислюючи художній твір, враховувати суб'єктивні якості митця? Які чинники впливають на етичні параметри художньої творчості?
4. Спробуйте з позицій сучасної естетики проаналізувати творчість Т. Шевченка (або інших митців – за вибором).
5. Чи вважаєте Ви, що сучасний стан розвитку українського мистецтва – це його занепад? Обґрунтуйте власну думку.
6. Чи є мода формою естетичної діяльності?
7. Проаналізуйте, як пов'язане моральне та естетичне в героїчному.
8. Що означає поняття «співтворчість» автора та глядача у сприйнятті художнього образу?
9. Піфагорійці вважали, що мистецтво приводить людину до духовного очищення. Арістотель ввів спеціальний термін для позначення цього феномену – катарсис. Як Ви розумієте його сутність?
10. Як Ви вважаєте, краса є зовнішньою характеристикою людини?

11. Із чим пов'язана поява дизайну як виду творчої діяльності?
12. Яку роль відіграє естетичний ідеал у ставленні людини до себе, до інших і до дійсності в цілому?
13. Чи змінюється естетичне почуття протягом життя людини?
14. Як Ви розумієте зв'язок мистецтва з людською життєдіяльністю, з місцем проживання людини?
15. Французький філософ Ш. Монтеск'є писав: «Коли потворне для нас несподіване, воно може викликати своєрідну веселість і навіть сміх». Наведіть приклади на підтвердження цієї думки, використовуючи мистецькі, літературні образи.

Теми доповідей

1. Естетика і етика.
2. Естетичний міст категорії “прекрасне”.
3. Естетичний зміст категорії “потворне”.
4. Естетичний зміст категорії “комічне”.
5. Естетичний зміст категорії “трагічне”.
6. Естетичний зміст категорії “піднесене”.
7. Естетичний зміст категорії “низьке”.
8. Естетичний зміст категорії “естетичний смак”.
9. Специфіка естетичного освоєння людиною світу.
10. Змістовне поле естетики. Основні етапи її розвитку.
11. Основні естетичні теорії стародавнього світу.
12. Естетична концепція середньовічного символізму.
13. Естетичні ідеї в німецькій класичній філософії.
14. Естетичні вчення сучасності.
15. Основні теорії прекрасного.
16. Основні функції естетики.
17. Найважливіші проблеми естетики.

Практичні завдання

1. «Естетика вище етики. Вона відноситься до більш духовній сфері. Розгледіти красу речі - це вища мета, до якої ми можемо прагнути. Для розвитку особистості набагато важливіше почуття кольору, ніж почуття істинного і помилкового. В умовах нашої цивілізації естетика по відношенню до етики являє те, що в області зовнішнього світу статевий відбір грає по відношенню до природного відбору. Етика, подібно до природного відбору, робить можливим саме існування. Естетика, подібно до статевого відбору, робить життя приємним і чудовою, наповнює її новими формами, надає їй розвиток, різноманітність і мінливість. В умовах істинної культури ми досягаємо того досконалості, про

який мріяли і святі, - досконалості, при якому гріх неможливий, і не завдяки аскетичної практиці самозречення, а тому, що тут ми можемо робити все, що захочемо, без того, щоб пошкодити своїй душі ... »(О. Уайльд). Ви згодні з наведеним твердженням? Як співвідносяться етичне і естетичне початку? Чи можна протидії поставляти етичне і естетичне? Чи є естетична сфера тим середовищем, в якій «ми можемо робити все, що захочемо»?

2. «Наука про прекрасне сьогодні неможлива, тому що місце прекрасного зайняли нові цінності, які Валері назвав шок-цінностями - новизна, інтенсивність, незвичність» (А. Гіанарес). Ви згодні з наведеним твердженням? Що виявляє підхід до естетики як науки в даному випадку? Правильно визначати естетику як науку про прекрасне? Які підходи існують у визначенні естетики як науки? Перестало чи прекрасне бути цінністю? Наскільки важливо прекрасне саме для вас? Аргументуйте відповідь.

3. «Якщо ти знайдеш алмаз, який не належить нікому, то він твій. Якщо ти знайдеш острів, який не належить нікому, він твій. Якщо тобі першому спаде на думку якась ідея, ти береш на неї патент: вона твоя. Я володію зірками, тому що до мене ніхто не здогадувався ними заволодіти» (А. де Сент-Екзюпері). Як ви думаєте, кому належить краса природи? Чи може взагалі краса бути власністю? Чи може краса бути товаром?

Тема 5. Сутність, природа та соціальні функції мистецтва

Ключові поняття: архітектура, балет, графіка, живопис, музичне мистецтво, скульптура, танець, театр, художній образ, художній символ, художній стиль, художній твір та художня творчість.

План

1. Мистецтво в структурі життєдіяльності людини. Проблема походження мистецтва.
2. Види та функції мистецтва.
3. Історична типологія мистецтва. Мистецька практика XX століття.
4. Самореалізація особистості засобами художньої творчості.
5. Універсальне та етнонаціональне в мистецтві.

Завдання для самостійної роботи

1. Природа і спосіб буття краси.
2. Види мистецтва.
3. Сутність дизайну.
4. Види мистецтв.

5. Форми мистецтв.
6. Функції мистецтва.
7. Ознаки геніального твору.
8. Природа мистецького таланту.
9. Феномен моди.

Теми доповідей

1. Шляхи формування естетичної культури
2. Мистецтво як результат і процес естетичної діяльності.
3. Сутність філософії мистецтва.
4. Імпресіонізм як напрямок мистецтва.
5. Символізм як напрямок мистецтва.
6. Реалізм як напрямок мистецтва.
7. Сюрреалізм як напрямок мистецтва.
8. Абстракціонізм як напрямок мистецтва.
9. Історичні закономірності художнього розвитку.
10. Мистецтво в структурі людської життєдіяльності.
11. Етнічне, національне та загальнолюдське у мистецтві.
12. Зв'язок мистецтва з технічною діяльністю.

МОДУЛЬ III. ЛОГІКА

Тема 6. Логіка як наука

Роль мислення у пізнанні. Поняття про закони і форми мислення. Мова логіки. Логіка як наука. Логічна практика і теоретична логіка. Логіко-методологічні форми наукового пізнання: доказ і спростування, проблема, гіпотеза, теорія. Методологічний внесок логіки в історію розвитку науки. Методологічне значення логіки в області гуманітарного знання. Логічна культура мислення: основні проблеми і завдання.

Ключові поняття: формальна логіка, закон, мислення, форма мислення, раціональність, формалізована мова, діалектична логіка, істинність, правильність.

План

1. Предмет і метод логіки. Особливості її мови.
2. Структура логіки.
3. Теоретичне і практичне значення логіки.

Запитання для самоконтролю

1. Які визначення має термін „логіка”?
2. Дайте визначення логіки як науки.
3. Що є предметом вивчення логіки як науки?
4. Що являє собою логічна форма ?
5. У чому полягає відмінність логіки як науки від інших наук, які вивчають мислення?
6. Які основні причини виникнення логіки як науки?
7. Що таке логічна форма?
8. Якими символами позначається поняття суб'єкт і предикат?
9. Які символи в логіці називають змінними і що вони означають?
10. Які символи називаються постійними і що вони означають?
11. В чому полягає відмінність правильного мислення і істинного мислення?
12. Назвати форми чуттєвого пізнання і дати їм визначення
13. У чому відмінність понять „правильне міркування” і „істинне міркування”?
14. Які існують форми мислення?
15. Яке значення має логіка на сучасному етапі?
16. В яких формах реалізується мисленнєвий процес людини ?
17. Дайте характеристику логічного ступеня пізнання.

Теми доповідей

1. Вивчення логіки як науки.
2. Місце логіки серед інших наук.
3. Формальні та змістовні правила міркування.
4. Поняття форми мислення і закони мислення.
5. Абстрактне мислення і його характерні особливості.
6. Логіка і мова.
7. Поняття штучної мови.
8. Значення вивчення логіки.

Практичні завдання

В якому значенні вживається термін “логіка” у наведених виразах:

- “Ти збираєшся купувати машину, а гроші в тебе не тримаються. Де тут логіка?” – запитує у чоловіка дружина;
- “Логіка є великим переслідувачем темного і заплутаного мислення, вона розганяє туман, який переховує від нас наше неучтво і примушує вважати, що ми розуміємо предмет у той час, коли ми його не розуміємо” (Дж.Ст.Мілль);

- “Логіка є інструмент, яким користуються у філософії; і як можна бути чудовим майстром у побудові інструмента, не вміючи добути з нього жодного звуку, так само можна бути великим логіком, не вміючи як слід користуватися логікою” (Галілео Галілей).

Тестові завдання

Що означає слово “logos” з грецької мови ?

а) слово, смисл;	в) подія, процес;
б) думка, мова;	г) річ, спосіб.

Назвіть засновника логіки...

а) Платон;	в) Арістотель;
б) Ксенофонт;	г) Зенон Елейський.

Що таке логіка?

а) наука про закони та процеси;	в) наука про закони та форми правильної побудови думок;
б) наука про визначеність, несуперечність та послідовність;	г) наука про правильність побудови думок.

Мислення - це ...

а) відображення дійсності;	в) відображення в мозку людини предметів та явищ матеріального світу;
б) рух та розвиток предметів зовнішнього світу;	г) без чого ми не можемо правильно мислити.

Тема 7. Поняття

Ключові поняття: поняття, аналіз і синтез, уявлення, зміст поняття, обсяг поняття, узагальнення поняття, обмеження поняття, елементи обсягу, відношення між поняттями, порівняння, абстрагування, узагальнення, сумісність понять, логічний поділ понять

План

1. Сутність та структура поняття.
2. Види понять.
3. Відношення між поняттями. Кола Ейлера.

Запитання для самоконтролю

1. Розкрити основні логічні прийоми формування понять.
2. Які є основні групи ознак предметів?
3. Розкрити зміст істотних ознак предмета.
4. У чому відмінність між загальними і родовими ознаками предметів?

5. Розкрити зміст поняття, як форми мислення.
6. Що становить зміст поняття?
7. Що становить обсяг поняття?
8. У якому відношенні перебувають зміст і обсяг поняття?
9. На які види поділяються поняття за характером ознак?
10. На які види поділяються поняття за числом елементів обсягу?
11. На які види поділяються поняття за характером елементів обсягу?

Теми доповідей

1. Характеристика поняття як форми мислення.
2. Види понять.
3. Загальна характеристика відношень між поняттями.
4. Відношення сумісності (рівнозначність, перетин, підпорядкування.)
5. Відношення несумісності (протилежність, суперечність, співпідпорядкування).

Практичні завдання

1. Назвіть істотні ознаки предметів:
а) товар; б) студент; в) маркетинголог; г) держава; д) право; е) телефон; є) конституція.
2. Дайте визначення понять:
а) газета; б) психологія; в) клієнт; г) власник; д) банк.
3. Здійсніть операцію обмеження наступних понять: лікар, картина, договір, угода, товар, валюта, бухгалтер.
4. Проведіть поділ понять: норма, держава, податок, звуки, ліс, закон, право.
5. Здійсніть узагальнення наступних понять: секунда, рослина, ручка, адвокат, злочинець, гроші.
6. Назвіть поняття, які будуть у відношенні суперечності до наведених:
а) приватна справа; б) однопверховий будинок; в) знайомий; г) рентабельний.
7. Підберіть до поданих понять родові та видові поняття:

а) викладач; б) суспільство; в) економіст; г) інститут; д) рослина; е) магазин; ж) державна установа.

8. Знайдіть поняття, співвідпорядковані наведеним поняттям:

а) засоби інформації; б) меблі; в) вищий навчальний заклад.

Тестові завдання

Визначте засіб явного визначення поняття:

а) синтаксичний	б) через рід та видову ознаку
в) етичний	г) політичний

Форми раціонального рівня пізнання:

а) умовивід	б) уявлення
в) поняття	г) актуальність

Визначте, як співвідносяться поняття “дорогий” і “дешевий”:

а) тотожність	б) перетин (частковий збіг)
в) суперечність (контрадикторність)	г) протилежність (контрарність)

Як Ви вважаєте, чи правильно проведено таку логічну операцію узагальнення обсягу понять: “телевізор–прилад–предмет”?

а) операцію узагальнення обсягу понять проведено правильно, оскільки ми переходимо від поняття із вузьким обсягом до поняття із ширшим обсягом	б) цей приклад стосується не операції узагальнення обсягу понять, а операції визначення понять
в) операцію узагальнення обсягу понять проведено неправильно, оскільки ми переходимо від понять з одним обсягом до понять, які містять зовсім інші елементи в своїх обсягах	г) цей приклад стосується не операції узагальнення обсягу понять, а операції обмеження обсягів понять

Тема 8. Операції з поняттями

Ключові поняття: обмеження, узагальнення, поділ понять, дихотомія, класифікація, визначення.

План

1. Операції з обсягом понять.
2. Закон оберненого відношення між змістом та обсягом поняття.
3. Операції із змістом понять.

Запитання для самоконтролю

1. Які поняття вважаються порівнянними, а які ні?
2. На які види понять поділяються порівнянні поняття?
3. Які є види сумісних понять і чим вони відрізняються між собою?
4. Які є види несумісних понять?
5. Що є межею обмеження понять і що є межею узагальнення понять?
6. Що означає „поділити поняття”?
7. Які є види класифікації понять?
8. Розкрити зміст наукової класифікації.
9. Яких правил треба дотримуватись при поділі понять?
10. Яке значення має операція поділу понять?
11. Які основні логічні дії формування понять?
12. Що означає „дати означення поняття”?
13. Які найбільш поширені види означень понять?

Теми доповідей

1. Логічні операції: узагальнення й обмеження понять.
2. Операції визначення понять.
3. Операція поділу понять.
4. Правила поділу понять.
5. Класифікація та її види.

Практичні завдання

1. Виконайте логічні операції обмеження і узагальнення для кожного з наступних понять:

а) директор; б) зерно; г) валюта; д) господарство; е) економіка.

2. Встановіть правильність наступних визначень. Якщо визначення подані неправильно, то вкажіть, яке правило порушено:

а) Кібернетика – наука про загальні закономірності процесів управління і передачі інформації в складних машинах, живих організмах і суспільстві.

б) Слово, використане в переносному значенні, називається метафорою.

в) Бізнес – це поєднання війни і спорту.

г) Адвокат – це юрист, що захищає інтереси громадян і організацій в суді, надаючи їм допомогу з правових питань.

д) Регенерація – процес відновлення втрачених або пошкоджених частин тіла.

е) Світогляд ділової людини – система його поглядів на оточуючий світ.

г) Інтелігенція – суспільний шар людей, що володіють спеціальними знаннями в області науки, культури і що професійно займаються складною розумовою працею.

h) Нація – стійка історична спільність людей. і) Шахрай – людина, що займається шахрайством.

3. Вкажіть, які з названих понять є загальними, одиничними, нульовими, збірними:

а) міжнародна економіка; б) президент; в) економіка; г) русалка; д) промисловий комплекс України; е) кредитор.

4. Зобразіть схематично відношення між поняттями:

- а) економічна операція – купівля – продаж;
- б) вчений – політик – українець;
- с) офіцер – юрист – спортсмен;
- д) мама – викладач – брат.

5. Скажіть чи правильно зроблено поділ поняття? Якщо ні, то проаналізуйте помилки:

- а) Робота над рефератом може бути виконана сумлінно і несумлінно.
- б) Відносини між людьми бувають доброзичливими і недоброзичливими.
- с) За державним устроєм держави поділяються на унітарні, федеративні і конфедеративні..
- д) Хімічні речовини поділяються на кристалічні і аморфні.
- е) Залози поділяються на залози зовнішньої секреції і залози внутрішньої секреції.
- ф) Мови діляться на природні, штучні і народні.
- г) Годинники поділяються на наручні, настінні, настільні і баштові.
- h) Вироки бувають звинувачувальними, виправдовувальними і несправедливими.
- і) Злочини поділяються на зловмисні, необережні і господарські.
- j) Викрадення особистого майна громадян класифікується як крадіжка або грабіж.
- к) Думки за якістю поділяються на стверджувальні і заперечні.
- і) В еволюції органічного світу розрізняють два види відбору: природний і штучний.

6. Визначте види відношень між сумісними поняттями і зобразіть їх за допомогою кругових схем.

- а) злочин, кримінальне правопорушення;
- б) вищий навчальний заклад, університет;
- в) орган державного управління, міністерство;
- г) республіка, форма правління;
- д) президент; президент України, голова держави;
- ж) менеджер, бізнесмен.

7. Підберіть поняття, підпорядковані даним: вчене звання, злочин, закон, море, чеснота, демократія, художня література, міський транспорт, смичковий інструмент, вищий навчальний заклад, операція, спортивна гра.

Тестові завдання

Назвіть логічні операції з поняттями...

а) узагальнення, поділ;	в) порівняння, несумісність;
б) підпорядкування, протилежність;	г) обмеження, визначення.

Які предмети входять до обсягу поняття "річка"?

а) Дніпро, Дунай;	в) Ніл, Конго;
б) Львів, Суми;	г) Нью-Йорк, Детройт.

Наведіть приклад незбірного поняття...

а) ліс;	в) сузір'я;
б) список студентів;	г) зірка.

Наведіть приклад обмеження поняття...

а) день – доба;	в) провулок – вулиця;
б) планета – Марс;	г) колір - червоний колір.

Тема 9. Судження

Ключові поняття: судження, просте судження, складне судження, умовні судження, логічний квадрат, перетворення суджень, обернення суджень.

План

1. Сутність та структура суджень.
2. Види суджень.
3. Відношення між судженнями за логічним квадратом.
4. Операції із судженнями.
5. Основні закони логіки.

Запитання для самоконтролю

1. Розкрити зміст судження як форми мислення.

2. Які судження називаються судженнями властивостей, а які – судженнями відношень?
3. Розкрити логічну структуру простого категоричного судження.
4. На які види поділяються прості категоричні судження за кількістю і якістю?
5. Що означає розподіленість термінів у судженні і з якою метою ця розподіленість розглядається?
6. Які є відношення між простими категоричними судженнями?
7. З якою метою використовується „Логічний квадрат”?
8. У чому полягає сутність методу формалізації?
9. Розкрити зміст висловлювання, як форми мислення.
10. Розкрити різницю між висловлюванням та реченням.
11. Що означає формалізувати висловлювання?

Теми доповідей

1. Загальна характеристика судження як форми мислення.
2. Види простих суджень.
3. Структура простих суджень.
4. Категоричні судження та їх види.
5. Характеристика умовних суджень.
6. Логічні операції над складними судженнями.
7. Функціонально-істиннісні відношення між простими категоричними судженнями за логічним квадратом.
8. Види складних суджень.
9. Загальна характеристика логічного закону.
10. Закон тотожності.
11. Закон суперечності, або несуперечності.
12. Закон виключеного третього.
13. Закон достатньої підстави.

Практичні завдання

1. Вкажіть логічний суб'єкт та предикат в поданих судженнях:
 - a) У липні дні стають коротшими.
 - b) Київ – столиця України.
 - c) Деякі птахи зводять свої гнізда на землі.
 - d) Студенти люблять відпочивати.
 - e) Всі неповнолітні не мають виборчих прав.
 - f) Жодна людина не хоче хворіти.

2. Визначте вид судження за обсягом суб'єкта:

- a) Правдиві герої не хизуються своїми подвигами.
- b) Астрономічні прилади – найточніші прилади.
- c) Один у полі не воїн.
- d) Продавець зобов'язаний вручити покупцеві касовий чек.
- e) Всі підприємці є платниками податків.
- f) Деякі підприємці не виплачують робітникам вчасно заробітної плати.
- g) Жоден бізнесмен не бажає стати бідним.

3. Визначте, які з наведених речень виражають судження:

- a) Нарешті прийшла весна.
- b) Хай живе демократія!
- c) Хто може випити Дніпро?
- d) Хочеш їсти калачі, не лежи на печі.
- e) Акціонери голосували за реорганізацію товариства.

4. Визначте, які з поданих суджень є релятивними, атрибутивними, екзистенційними:

- a) Гімалаї вищі від Альп.
- b) Київ більший за Тернопіль.
- c) «Торговий світ» має найбільшу мережу магазинів.
- d) Магазин «Діамант» має різні види товарів із золота.
- e) Шахи – давня гра.
- f) Всі знають, що банк «Аваль» святкує своє десятиліття.

5. Визначте розподіленість термінів у поданих судженнях:

- a) Філософія – любов до мудрості.
- b) Історія – суспільна наука.
- c) Товар – річ, яка задовільняє будь-які потреби і може обмінюватись на іншу річ.
- d) На виставці продукція нашої фірми одержала високу оцінку.
- e) Деякі банки дають на вклади високі проценти.
- f) Жоден бізнесмен не є військовослужбовцем.

Тестові завдання

Що таке судження?

а) думка, яка заперечує що-небудь;	в) думка, яка стверджує або заперечує що-небудь відносно предметів та їх ознак;
б) думка, яка стверджує що-небудь;	г) розподілення речей в оточуючій дійсності.

Які з цих речень виражають судження?

а) окличні;	в) розповідні;
б) питальні;	г) всі відповіді вірні.

Що входить до складу судження?

а) суб'єкт і предикат судження;	в) зв'язка;
б) об'єкт судження;	г) засновки.

Якою формулою можна виразити позитивне судження?

а) $S \notin P$.	в) всі $S \in P$;
б) $S \in P$;	г) деякі $S \in (не \in P)$;

Тема 10. Умовивід

Ключові поняття: умовивід, безпосередній умовивід, опосередкований умовивід, дедукція, дедуктивний умовивід, індукція, індуктивний умовивід, дилема, ентимема, сорит, аналогія, доведення, аргументація, теза.

План

1. Сутність та структура безпосереднього умовиводу.
2. Дедуктивні умовиводи та правила їх побудови.
3. Правдоподібні недедуктивні умовиводи.
4. Аргументація та доведення: основні правила.

Запитання для самоконтролю

1. Розкрити зміст умовиводу як форми мислення.
2. Розкрити логічну структуру умовиводу.
3. Чим умовивід відрізняється від інших форм мислення?
4. Розкрити сутність дедуктивних умовиводів.
5. Які умовиводи вважаються безпосередніми?
6. Які є види безпосередніх умовиводів?
7. Розкрити зміст перетворення як форми безпосереднього умовиводу.
8. Розкрити зміст протиставлення як форми безпосереднього умовиводу.
9. Розкрити зміст обернення як форми безпосереднього умовиводу.
10. Які умовиводи вважаються опосередкованими?

11. У чому відмінність між безпосереднім умовиводом і опосередкованим?
12. Дати означення простого категоричного силогізму.
13. Яких правил термінів слід дотримуватись при побудові простого категоричного силогізму?
14. Чому середній термін має бути розподіленим принаймні в одному із засновків?
15. Чому крайній термін, який є не розподіленим у засновку, не може бути розподіленим у висновку?
16. Яких правил, щодо засновків слід дотримуватись при побудові простого категоричного силогізму?
17. Чому люди часто вдаються до ентимем?
18. Розкрити зміст ентимеми, полісилогізму.
19. В чому полягає сутність скорочених силогізмів?
20. В чому полягає сутність складних силогізмів?
21. Розкрити сутність недедуктивного умовиводу.
22. Розкрити сутність правдоподібного недедуктивного умовиводу.
23. Розкрити сутність індуктивного умовиводу.
24. У чому полягає відмінність між дедуктивним і індуктивним умовиводом?
25. У чому відмінність між науковою і популярною індукціями?
26. У чому полягає зміст індукції через простий перелік?
27. У чому полягає зміст індукції через відбір фактів?
28. Що характерне для наукової індукції?
29. Розкрити зміст умовиводів за аналогією.
30. Чому аналогія дає лише імовірні висновки?
31. Які основні функції виконує аналогія?

Теми доповідей

1. Логічна характеристика основних видів умовиводів.
2. Основні види безпосередніх умовиводів.
3. Дедуктивні міркування.
4. Структура простого категоричного силогізму.
5. Фігури і модуси простого категоричного силогізму.
6. Скорочено-розподільні силогізми (ентимеми).
7. Розділово-категоричні умовиводи.
8. Розділово-умовні умовиводи.
9. Умовно-категоричні умовиводи.

Практичні завдання

1. Здійсніть перетворення поданих суджень.

- a) Деякі факти не є аргументами.
- b) Будь-яке підприємство своєю опорою має власні кошти.
- c) Жоден з методів емпіричного дослідження не є бездоганим.
- d) Будь-який підприємець може стати клієнтом банку.
- e) Всі клієнти банку можуть одержати кредити.

2. Здійсніть обернення суджень.

- a) Усі діти люблять цукерки.
- b) Жодна риба не має парасольки.
- c) Деякі папути є досить балакучими.
- d) “І все ж таки вона крутиться”, – казав Галілей.
- e) Деякі бізнесмени є поганими політиками.

3. Здійсніть протиставлення предикату.

- a) Всі роботодавці цінують кваліфікованих спеціалістів.
- b) Жоден банкір не є військовослужбовцем.
- c) Деякі держави мають національну валюту.
- d) Кожна людина повинна бути добропорядною.
- e) Справжній учений – скромний.

4. Перевірте, чи правильно здійснено перетворення.

- a) Кожен народ прагне збудувати найкращу державу – Жоден народ не прагне збудувати найкращу державу.
- b) Закон є загальне - Деяке загальне не є законом.
- c) Жоден бухгалтер не є юристом – Деякі бухгалтери є юристами.
- d) Деякі жителі міста підприємці – Жоден житель не міста є підприємцем.

5. Перевірте, чи правильно здійснено обернення.

- a) Деякі країни з ринковою економікою досягнули значних економічних результатів – Всі, з тих, котрі досягнули значних економічних результатів є країнами з ринковою економікою.
- b) Жоден підприємець не хоче бути банкрутом – Всі банкрути – підприємці.
- c) Деякі європейські країни – унітарні – Всі унітарні держави – європейські.

Тестові завдання

Яку форму має силогізм?

а) доведення;	в) дедуктивного умовиводу;
б) аналогії;	г) гіпотези.

Що таке умовивід?

а) форма мислення, за допомогою якої виводиться нове судження з одного або декількох відомих суджень;	в) раніше відомі судження, на підставі яких робиться висновок;
б) нове судження, отримане в результаті співставлення засновків;	г) дедуктивний умовивід, в якому висновок отримують з одного засновку.

Яка структура умовиводу?

а) три засновки і один висновок;	в) два засновки і два висновки;
б) три засновки і два висновки;	г) два засновки і один висновок.

Назвіть основні правила силогізму...

а) в силогізмі повинно бути не більше і не менше трьох суджень та трьох термінів;	в) з двох засновків не можна зробити висновок;
б) з двох заперечувальних засновків не можна зробити висновок;	г) терміни у висновку повинні мати такий самий обсяг.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ ВИЩОЇ ОСВІТИ, ТА ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ – ЕКЗАМЕН

Здобувачі вищої освіти, що набрали менше 36 балів до сесії не допускаються. До складання екзамену такі здобувачі вищої освіти можуть бути допущені тільки після того, як наберуть необхідну кількість балів. Підсумковий контроль знань здійснюється шляхом складання екзамену по екзаменаційних білетах, які містять два теоретичних питання, практичні завдання або тести. Якщо на екзамені здобувач вищої освіти отримав менше 24 балів, то він одержує загальну незадовільну оцінку.

Сума балів за всі види освітньої діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	5 (відмінно)
82 – 89	B	4 (добре)
75 – 81	C	4 (добре)
64 – 74	D	3 (задовільно)
60 – 63	E	3 (задовільно)
35 – 59	FX	2 (незадовільно) з можливістю повторного складання
0 – 34	X	2 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Список рекомендованої літератури до модуля «Етика»

1. Васільєва Л. М. Формування професійної етики фахівців економічного профілю в умовах закладу вищої освіти. *Modern Economics*. 2021. № 26(2021). С. 25-29. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V26\(2021\)-04](https://doi.org/10.31521/modecon.V26(2021)-04).
2. Етика ділового спілкування : курс лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП "Готельно-ресторанна справа" за спеціальністю 241 "Готельно-ресторанна справа" / уклад. Т. П. Кравченко. Миколаїв : МНАУ, 2022. 104 с. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13203>
3. Філософія (етика, естетика, логіка) : словник основних понять і термінів (для самостійної роботи здобувачів вищої освіти спеціальності 201 "Агрономія" денної та заочної форм навчання) / уклад. О. В. Марущак. Миколаїв : МНАУ, 2021. 52 с. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/10124>
4. Кисіль В. Г. Парламентська етика депутатів в умовах євроінтеграції. *Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 2-3 листопада 2023 р.). Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 21-22. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/16113>
5. Прикладна етика : навч. посіб. / Т. Г. Аболіна, В. Г. Нападиста, О. Д. Рихліцька та ін. ; за наук. ред. Панченко В. І. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 392 с.
6. Бралатан В. П., Гуцаленко Л. В., Здирко Н. Г. Професійна етика : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 252 с.
7. Етика та естетика: Навчальний посібник / В. Л. Петрушенко, В. П. Савельєв, І. М. Сурмай та ін. ; за ред. В. Л. Петрушенко. Львів : Новий світ – 2000, 2020. 304 с.
8. Етика ділового спілкування : навч. посіб. / В. Г. Воронкова, А. Г. Беліченко, В. В. Мельник, М. А. Ажажа. Львів : "Магнолія 2006", 2023. 312 с.
9. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування : навч. посіб. 4-е вид., стереотип. Суми : Університетська книга, 2023. 222 с.
10. Юрій М. Ф. Етика : підруч. 2-ге вид., стереотип. Київ : Дакор, 2022. 320 с.
11. Етика ділового спілкування : навч. посіб. / Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, Т. Д. Іщенко та ін. ; за ред. Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук. Київ : ЦУЛ, 2021. 344 с.
12. Бесчасний В. М., Кононенко Т. В., Сабельникова Т. М. Етикет і професійна етика поліцейського. Київ : ВД «Дакор», 2019. 216 с.
13. Василевська Т. Е. Етика в публічній службі : підручник. Київ : НАДУ, 2018. 256 с

Список рекомендованої літератури до модуля «Естетика»

1. Етика й естетика : методичні рекомендації вивчення дисципліни та виконання практичних і самостійних робіт для здобувачів вищої освіти 3 курсу ступеня "Бакалавр" спеціальності 208 "Агроінженерія" денної форми навчання / уклад. : К. М. Горбунова, К. А. Тайхриб, С. Б. Літвінчук. Миколаїв : МНАУ, 2020. 28 с. URL : <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8098>
2. Філософія (етика, естетика, логіка) : словник основних понять і термінів (для самостійної роботи здобувачів вищої освіти спеціальності 201 "Агрономія" денної та заочної форм навчання) / уклад. О. В. Марущак. Миколаїв : МНАУ, 2021. 52 с. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/10124>
3. Філософія "Логіка, етика та естетика" : метод. реком. для практичних занять для здобувачів вищої освіти усіх спеціальностей денної форми навчання / уклад. О. В. Шарін. Миколаїв : МНАУ, 2018. 36 с. URL : <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/3257>
4. Логіка, етика й естетика : словник основних понять і термінів (для самостійної роботи здобувачів вищої освіти спеціальностей 071 "Облік і оподаткування", 072 "Фінанси, банківська справа та страхування", 204 "ТВППТ" денної та заочної форм навчання) / уклад. О. В. Шарін. Миколаїв : МНАУ, 2019. 52 с. URL : <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6348>

Додаткова література

5. Білодід Ю. М., Поліщук О. П. Основи дизайну : навч. посібник. Київ : ПАРАПАН, 2004.
6. Естетика : навч. посіб. / за ред. В. О. Лозового. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 208 с.
7. Етика та естетика : навчальний посібник / І. Г. Утюж, Н. В. Спиця, М. О. Мегрелішвілі. Запоріжжя : ЗДМУ, 2019. 81 с.
8. Естетика : підручник / за редакцією Л. Левчук. Київ : Вища школа, 2000. 399 с.
9. Макаров А. Світло українського бароко. Київ : Мистецтво, 1994. 287 с.
10. Сморг Л. О. Естетика : навч. посібник. Київ : Кондор, 2005. 334 с. 13.
- Тетарчук І. Етика та естетика для підготовки до іспитів. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 316 с.
11. Художня культура України : навч. посіб. / Л. М. Масол, С. А. Ничикло, Г. І. Веселовська, О. І. Оніщенко. Київ : Вища школа, 2006. 239 с.

Список рекомендованої літератури до модуля «Логіка»

1. Філософія (етика, естетика, логіка) : словник основних понять і термінів (для самостійної роботи здобувачів вищої освіти спеціальності 201 "Агрономія"

денної та заочної форм навчання) / уклад. О. В. Марущак. Миколаїв : МНАУ, 2021. 52 с. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/10124>

2. Філософія "Логіка, етика та естетика" : метод. реком. для практичних занять для здобувачів вищої освіти усіх спеціальностей денної форми навчання / уклад. О. В. Шарін. Миколаїв : МНАУ, 2018. 36 с.

3. Логіка, етика й естетика : словник основних понять і термінів (для самостійної роботи здобувачів вищої освіти спеціальностей 071 "Облік і оподаткування", 072 "Фінанси, банківська справа та страхування", 204 "ТВППТ" денної та заочної форм навчання) / уклад. О. В. Шарін. Миколаїв : МНАУ, 2019. 52 с.

4. Математична логіка : метод. реком. до виконання практ. завдань і самот. роботи для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня "Молодший бакалавр" початкового рівня (короткий курс) спеціальності 242 "Туризм" денної форми навчання / уклад. О. В. Шебаніна, В. П. Клочан, І. В. Клочан, С. І. Тищенко, А. М. Могильницька, В. О. Крайній, І. І. Хилько. Миколаїв : МНАУ, 2021. 69 с.

5. Яновська Г. Логіка наукових досліджень. *Студентський науковий вісник [МНАУ]. Економічні науки*. 2019. Вип. 1 (18). Ч. 1. С. 100-104.

7. Жеребкін В. Є. Логіка : підручник. Київ : Знання, 2004. 255 с.

6. Синиця А. С. Логіка : навч. посіб. Львів : ЛДУФК, 2012. 234 с.

7. Логіка : підручник / В. Д. Титов, С. Д. Цалін, О. П. Невельська-Гордєєва та ін. ; за заг. ред. В. Д. Титова. Харків : Право, 2006. 207 с.

8. Хоменко І. В. Логіка – юристам : підруч. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 224 с.

9. Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика : підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 400 с.

10. Цалін С. Д. Логічний словник-довідник. Харків : Факт, 2006. С. 400 с.

11. Щербина О. Логіка для юристів. Київ : Юрид. дум, 2007. 264 с.

12. Юридична аргументація. Логічні дослідження : монографія / О. М. Юркевич та ін. ; за заг. ред. О. М. Юркевич. Харків : Право, 2015. 336 с.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
МОДУЛЬ I. Етика.....	4
Тема 1. Етика — наука про мораль.....	4
Тема 2. Основні категорії Етики.....	7
Тема 3. Основні етичні вчення.....	9
МОДУЛЬ II. Естетика.....	12
Тема 4. Естетика — наука про становлення і функціонування чуттєвої культури людини.....	12
Тема 5. Сутність, природа та соціальні функції мистецтва.....	14
МОДУЛЬ III. Логіка.....	15
Тема 6. Логіка як наука правильного мислення.....	15
Тема 7. Поняття.....	17
Тема 8. Операції з поняттями.....	19
Тема 9. Судження.....	22
Тема 10. Умовивід.....	25
Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти та шкала оцінювання.....	28
Список рекомендованої літератури.....	29

Навчальне видання

ФІЛОСОФІЯ (ЕТИКА, ЕСТЕТИКА, ЛОГІКА)
плани семінарських занять, ключові поняття,
питання для контролю і самоконтролю, творчі завдання, вправи, тести

Укладачі:

Суріна Ганна Юріївна

Мірошкіна Наталія Валеріївна

Формат 60х84 1/16. Ум. друк. арк. 2,5.

Тираж ____ прим. Зам. № ____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013